

1	The Mayor who worked in Hell <i>Only one narrator, and it will be the son</i>	A pokol polgármestere		
2	Some people spend their whole lives preparing for that one moment they were born for. They don't what they are preparing for , and don't have much choice in the matter, fate has chosen their destiny.	Vannak emberek, akiknek az egész életük hosszú előkészület arra a feladatra, melynek elvégzésére megszülettek. Nem tudják, mire készülnek és választásuk sincs; sorsukon nem változtathatnak.	Time lapse photo Budapest, maybe of the city at dawn—Julia's idea	
3	This is my father's story.	Ez a történet apámról szól.		
4	For more than 40 years it was as if ...	Több mint negyven éven át mintha ...		

5	... he was training for the moment when he was needed most.	... arra a pillanatra készült volna, amikor a legnagyobb szükség volt rá.		
6	He became a hero, a genuine Hungarian hero.	Hős lett belőle, igazi magyar hős.		
7	And like so many heroes in Hungary's history, he would pay for this.	És mint a magyar történelem során oly sokan, ő is nagy árat fizetett hősiességéért.		
	<i>pause</i>	<i>szünet</i>		

8	Miksa Domonkos came from Zsambek and was born in 1890. His grandfather was a rabbi. His Father was a merchant.	Domonkos Miksa Zsámbékon született 1890-ben. Apai nagyapja rabbi, édesapja pedig kereskedő volt.		
9	Hungary was part of the Austro-Hungarian Empire then, and Miksa Domonkos spoke perfect German.	Magyarország abban az időben az Osztrák-Magyar Monarchia része volt és apám tökéletesen beszélt németül.	térkép	
10	He studied in Berlin	Németországban járt főiskolára ... Németországban tanult...	- Miksa képét esetleg berlinig vinni	
11	—and in 1910, when the first commercial tractors were being sold in Europe, he went to work for Caterpillar.	... és 1910-ben, amikor Európában az első traktorokat forgalomba hozták, a Caterpillar cégnél kezdett el dolgozni.		
12	He had a talent for organizing.	Tehetséges szervező volt.		

13	That made him very useful during his army service.	Ez a képessége nagy hasznára vált a katonai szolgálat alatt.		
14	When the First World War began, he took his ability to work with trucks and tractors and went to serve the nation.	Amikor kitört az első világháború, a traktorokról és teherautókról szerzett tudását a haza szolgálatába állította.		
15	He went from private	Karpaszományosként kezdte,		rangjelzések eltüntetése teljesen (esetleg fekete vállapot tenni, az volt a karpaszpmányos)

16	to ensign	aztán zászlós lett, és végül		<p>ez lenne a zászlós</p>
17	to first lieutenant.	főhadnaggyá nevezték ki.		<p>ez pedig a főhadnagy</p>
18	He was wounded several times, but went back to the front—in Italy—every single time.	Többször megsebesült, de minden alkalommal visszatért az olasz frontra.		

19	At the end of the First World War, the Allies dismembered the Austro Hungarian Empire, and Hungary lost two thirds of its territory.	A háború végén az Osztrák-Magyar Monarchiát a szövetséges hatalmak felosztották, Magyarország elvesztette területének 2/3-át.		
20	Three million Hungarians found themselves living in neighboring countries, and 400,000 refugees fled into Hungary.	Három millió magyar került a szomszédos országokhoz, és 400 ezer menekült érkezett az országba.		
21	Then came a Communist coup—by the Reds-- that lasted for 100 days.	közben jött a vörösteror és a proletárdiktatúra 100 napja.		
22	Which was followed by the Whites—led by Admiral Miklos Horthy.	Ezt követte a fehérterror és végül Horthy Miklós hatalomátvétele.		
23	In 1920 they passed the első numerus clausus laws—restricting Jewish enrollment in universities.	1920-ban életbe lépett az első numerus clausus-törvény, amely korlátozta a zsidók egyetemi felvételét.		
	pause	szünet		

24	In 1918, my father married Gabriella Rozsa.	Apám 1918-ban megházasodott, feleségül vette Rózsa Gabriellát.		
25	My brother Peter was born in 1919, I was born in 1921,	Bátyám, Péter, 1919-ben született, én pedig 1921-ben,		
26	and my sister Anna in 1923.	és Anna húgom 1923-ban.		
27	But the marriage didn't last, and Anna went to live with my mother, while Peter and I stayed with our father.	Szüleim házassága hamar megromlott, válásuk után Anna anyánkkal élt, Péter és én pedig édesapánknál maradtunk.	fiúka kivégva miksához, annát kivégva anyjához húzni vhoggy	

28	A few years later, my father married Stefania Szabo.	Néhány évvel később apám újra megházasodott, második felesége Szabó Stefánia lett.		
	<i>pause</i>	<i>szünet</i>		
29	We lived in apartment on O Street, and	A lakásunk az Ó utcában volt, és ...		
30	Dad went back to work for tractor companies.	... apám hamarosan megint traktorgyártó cégek számára dolgozott.		
31	He was even earning enough money to buy a small cottage in Rákoscsaba,	Akkoriban eleget keresett ahhoz, hogy megvegyen egy kis házat Rákoscsabán ...		

32	and a car.	... és autót is vett.		
33	Dad sent us to good schools	Apánk jó iskolákba küldött minket,		
34	Around a third of the students in my school were Jewish, and everyone got along—at first.	Iskolatársainknak közel egy harmada zsidó volt, ez kezdetben senki számára nem volt probléma.		

35	Between 1921 and 1931, Istvan Bethlen was prime minister,	1921 és 1931 között Bethlen István volt a miniszterelnök,		
36	and there was a kind of peace in Hungary then.	és ez az időszak békésen telt Magyarországon.		
37	But when the world economic crisis started in America in 1929 and spread its way to Europe, Hungary was hit hard.	De amikor az Amerikában kezdődő gazdasági világválság 1929 után elérte Európát, ez Magyarországot is ugyanúgy tönkretette.		
38	Because of the crisis Bethlen resigned in 1931, and the new governments moved ever more to the right	A válság nyomán Bethlen István 1931-ben lemondott, az új kormányok politikája pedig fokozatosan jobbra tolódott		

darányi - imrédy

39	,from 1938 passing one anti-Jewish law after the other.	, 1938-tól egyik zsidótörvény követte a másikat.		
40	Dad lost his job, then took to selling things door to door.	Apám elvesztette az állását, házról-házra járó ügynökként kereste meg a kenyerét.		caterpillar felirat eltű háttérből
41	My brother Peter, was not allowed to go to university—just because he was a Jew. So he went to work for an electrical company.	Bátyám, Péter nem mehetett egyetemre – csupán azért, mert zsidó volt. Így hát beállt egy villanyszerelő céghez tanoncnak.		
42	And at our school? All the Jewish students were bullied, ostracized, hated.	És az iskolában? A zsidó gyerekek lenézést, megvetést, bántást kaptak.		

	<p>Pause</p> <p>[Then a calendar shows the years going by—1938, 1939, 1940, 1941]</p>	<p><i>Szünet</i></p>		
43	<p>Europe's history was sweeping all around us and the Germans moved with amazing speed.</p>	<p>Az európai történelem forgószelében éltünk és Németország hihetetlen sebességgel terjeszkedett.</p>	<p>német terjeszkedés - térkép</p>	<p>feszültséggel teli hang</p>
44	<p>When Adolf Hitler invaded the Soviet Union in 1941, he expected the Italians, the Romanians and the Hungarians to join him.</p>	<p>Amikor Adolf Hitler megtámadta a Szovjetuniót, azzal számolt, hogy Olaszország, Románia, és Magyarország is csatlakozni fognak a hadműveletekhez</p>		
45	<p>After all, Hitler had given much of Hungary's lost territories back.</p>	<p>Számíthatott erre, mert az elcsatolt területek egy részét visszajuttatta Magyarországnak.</p>	<p>bécsi döntés térkép</p>	

46	And the Hungarian army did join him—which proved to be our ruin.	És a magyar hadsereg szövetkezett vele – ez pedig végzetesnek bizonyult számunkra.		
47	Jews went too, in unarmed labor brigades.	A zsidókat is elvitték a háborúba, fegyvertelen munkaszolgálatra.		
48	In 1942, Peter was sent in a labor brigade in Ukraine.	Péter bátyámat 1942-ben vitték munkaszolgálatra, Ukrajnába.		
49	He died. He was only 22 years old.	<i>Meghalt. Mindössze 22 éves volt.</i>		lassít, szomorkásabb

50	I went into forced labor, too— where we worked in the mountains, in the summer heat...	Engem is munkaszolgálatra vittek, magas hegyek közé, ahol egyaránt dolgoztunk nyári forróságban ...	 <p>ezt kéne – Centropa fotó</p>	
51	... and the raging winters. és téli jeges hidegben		
52	In 1944, the Army relocated me to Budapest.	1944-ben áthelyeztek Budapestre.		

53	<p>And I was once again with my father, and I worked alongside him to help.</p> <p><i>pause</i></p> <p>Miksa Domonkos the proud Hungarian, and proud army officer</p>	<p>Így ismét apámmal lehettem. Mellette dolgoztam és segítettem neki.</p> <p><i>rövid szünet</i></p> <p>Domonkos Miksának, a büszke magyarnak és büszke katonatisztnak.</p>		
	<i>pause</i>	<i>Szünet</i>		
54	<p>It was 1944. Dad was unemployed, and as a Jew, unemployable.</p> <p>But one day, he met with the Jewish community, Sandor Eppler.</p>	<p>1944-ben apámnak nem volt munkája és zsidó létére nem is remélhette, hogy munkát kapjon.</p> <p>Ekkor találkozott a pesti zsidó hitközség egyik vezetőjével, Eppler Sándorral.</p>	eppler!!!!	
55	<p>Eppler knew about Miksa Domonkos—the decorated soldier of the First World War,</p>	<p>Eppler ismerte Domonkos Miksát, tudott háborús kitüntetéseiről ...</p>		
56	<p>the great organizer.</p>	<p>... és szervezőtehetségéről is.</p>		

57	He knew that in 1935 Governor Horthy had made my father a Captain in the Reserves.	Azt is tudta, hogy tartalékos tisztként Horthy kormányzó apámat 1935-ben századossá nevezte ki .		összes kitüntetés, plus megjelenik
58	Miksa Domonkos started by arranging supplies to be sent to young Jews in forced labor brigades.	Domonkos Miksa elkezdett a munkaszolgálatos alakulatokban levő zsidók számára ellátást gyűjteni és csomagok küldését megszervezni.		
59	In the War Ministry, my father met a reserve officer, Laszlo Ocskay, and the two started working together.	A Honvédelmi Minisztériumban találkozott Ocskay Lászlóval, aki szintén tartalékos katonatiszt volt, és elkezdtek együtt dolgozni.	OCSKAY!!!!!!!!!!	
60	Soon my father had the Jewish Museum turned into a warehouse for blankets, canned food and medicine.	Apám tevékenysége következtében a gyűjtőhelyül kijelölt Zsidó Múzeum hamarosan megtelt takarókkal, konzervekkel és orvossággal.	????	
	Slight pause but change in voice.	rövid szünet, hangsúlyváltás		

61	But then came 19 March 1944, when the Germans occupied Hungary.	Aztán jött 1944 március 19-edike, a német megszállás.		
62	Throughout the country, Jews were soon forced to wear the yellow star.	Hamarosan a zsidókat országszerte sárga csillag viselésére kötelezték		
63	Adolf Eichmann, with the help of the Hungarian government, the Hungarian gendarme and police very quickly arranged the deportation of 437 000 Jews from all provinces and outer districts of Pest.	Adolf Eichmann a magyar kormány, a Magyar közigazgatás, a magyar csendőrség és rendőrség segítségével villámgyorsan megszervezte 437 ezer vidéki és Pest környéki zsidó deportálását		
64	directly to the death camps in German-occupied Poland.	–egyenesen a német megszállás alatt álló lengyelországi haláltáborokba...	auschwitz kép	

65	The deportations from Budapest began in late spring	A budapesti zsidók deportálása június végén kezdődött	pesti zsidók deportálása - vmi	
66	but US President Roosevelt	de Rooseveltt amerikai elnök,	ROOSEVELT	
67	the Pope, Pius the XII	XII. Pius pápa	PIUS	
68	and Gustav the V. the King of Sweden	és V. Gusztáv svéd király	GUSZTAAV	
69	all wrote to Governor Horthy to say they were aware of what was happening, and on 6 July, Governor Horthy finally acted—stopped the deportations.	írásban fordultak Horthy kormányzóhoz, és közölték, hogy tudnak róla, mi történik. Horthy július 6-án végre közbelépett és leállította a deportálásokat.		
	pause	szünet		
70	In July 1944, a Swedish diplomat by the name of Raoul Wallenberg arrived in Budapest. He was rich, and—he soon began to save Jews by issuing Swedish protective passes and later by setting up houses to protect Jews	1944 júliusában érkezett Budapestre Raoul Wallenberg svéd diplomata, aki hamarosan elkezdte a budapesti zsidók mentését svéd menlevelek kiadásával és később svéd védett házak létrehozásával.	wallenberg!!!!	
71	A few weeks later, the Soviet Army broke through to Romania, which changed sides, and the Soviets were now racing toward Hungary.	Néhány héttel később a szovjet hadsereg elérte Romániát, a románok átálltak a szövetségesek oldalára és a szovjet hadsereg rohamléptekkel közeledett Magyarország felé.	térkép – vörös folt terjeszkedés	gyors, kalandos elbes

72	Governor Horthy tried to get Hungary out of the war, but when Hitler found out, on 15 October he overthrew Horthy.	Horthy kormányzó ekkor megpróbált kilépni a háborúból. Miután Hitler erről tudomást szerzett, október 15-én lemondásra kényszerítette,		gyors, kalandos elbesz
73	And so the Arrow Cross Party took over—the most bloodthirsty murderers imaginable.	... így kerültek hatalomra a nyilaskeresztesek. Náluk kegyetlenebb gyilkosokat elképzelni sem lehet.		kis szünet után drám:
74	The Arrow Cross under the leadership of Szálasi Ferenc sent tens of thousands of Jews out on death marches,	A nyilasok Szálasi Ferenc vezetésével magyar zsidók tízezreit hajtották a halálmenetekre,		
75	and forced 75 000 people into a very crowded ghetto in the center of the city—	Pesten pedig 75 ezer embert zsúfoltak a város szívében található gettóba -	havertól	

76	even while the Soviet Army began to surround Budapest.	- mindezt röviddel azelőtt, hogy a szovjet hadsereg ostromgyűrűje bezárult Budapest körül.		
77	This is when Miksa Domonkos became the man everyone depended on—he was like the mayor of the ghetto—the mayor whose city was hell.	Ebben a nehéz helyzetben játszott Domonkos Miksa nélkülözhetetlen szerepet – mintha a gettó polgármestere lett volna. A pokol polgármestere <u>Polgármester, akinek pokol volt a városa.</u>	bencés rumbach képek	lassabb tempó – kihai
78	Every day, even while soldiers guarded the ghetto, my father donned his uniform, polished his buttons and went to work. And since my father was among those few to whom Governor Horthy had given permission not to wear the yellow star, he moved freely through the city.	Miközben katonák őrizték a gettót, apám minden nap felvette az egyenruháját, kifényesítette rajta a gombokat és elindult, hogy munkába álljon. Apám azon kevesek közé tartozott, akiket Horthy kormányzó felmentett a sárga csillag viselése alól, és szabadon közlekedett a városban.		
79	In that vast office of the Jewish community he grabbed the telephone and called this old army friend and that one, asking for help.	A zsidó hitközség impozánsan tágas irodájában telefonált egyik vagy másik régi katona-barátjának, hogy segítséget kérjen.	felvétel síp-ben	
80	They respected my father. They answered his calls, and when they	Tisztelték apámat. Választottak a hívásaira, és amikor csak tudtak, segítettek neki.	felvétel síp-ben	

	could, they helped.			
81	He ordered the workers of the community to distribute what little food he could find.	Ami kevés élelmiszert össze tudott gyűjteni, azt a hitközség munkásai szétszórták.		
82	They set up medical offices so doctors could care for the sick.	Orvosi rendelőket létesítettek, ahol egyszerű ellátásra volt lehetőség, ...		
83	They arranged for their own ghetto police, to keep order.	... , saját rendőrséget szerveztek meg a rend fenntartására a gettóban. ...		
84	And then arranged to bury the dead—like here in the courtyard of the Dohany synagogue.	... És a halottak eltemetéséről is gondoskodtak, például a Dohány utcai zsinagóga udvarában.		
	pause	szünet		
85	All the while Raoul Wallenberg distributed forged documents to say Jews were under Swedish protection.	Raoul Wallenberg eközben menlevéllel látott el sok zsidót, akik ilyen módon a svéd állam védelmét élvezhették.		

86	Carl Lutz of Switzerland did the same.	A svájci Carl Lutz ehhez hasonló zsidómentő tevékenységet folytatott,		
87	As did the Papal Nuncio and others besides.	ugyanúgy mint a pápai nuncius és még mások.		
88	Captain Ocskay placed a Jewish labor brigade in the Jewish school, and protected at least 2,000 people, including women and children.	Ocskay százados a zsidó gimnázium épületében helyezett el egy zsidó munkásszázadot, és mentette meg így körülbelül 2000 zsidó életét, beleértve nőket és gyerekeket is.		
89				

100	Then there was Pal Szalai,	és ott volt még Szalai Pál,		
101	the liaison between the Arrow Cross and the Budapest police, and every chance he got, he saved Jews, too.	aki összekötő tiszt volt a budapesti rendőrség és a Nyilaskeresztes Párt között és ahol lehetősége volt rá, mentette a zsidókat.		
102	Ocskay	Ocskay,		

103	Szalai	Szalai		
104	They were among the few Hungarian citizens who just could not stand by while Jews were being threatened, beaten, murdered—not just by Germans, but by their Hungarian neighbors	azon kevés magyarok közé tartoztak, akik nem tudták tétlenül elviselni, hogy a zsidókat fenyegették, verték és gyilkolták – nem csak a németek, <u>hanem saját magyar honfitársaik is.</u>		az aláhúzott részt n lassítani, hangsúlyo
105	No, there were never enough people who risked their own lives for others.	Olyan emberekből, akik saját életüket kockáztatják másokért, soha nem volt elég.		
106	There never are in this world.	Ebben a világban soha sincs elég.		

107	The Soviet Army entered Budapest, and on the 18 of January 1945 liberated the ghetto.	A szovjet hadsereg elérte Budapestet és a gettót 1945. január 18-án szabadította fel.	
108	Our great and grand city of Budapest was a war-ravaged wreck.	Gyönyörű fővárosunk, Budapest háborús romhalmazzá vált.	
109	My stepmother was in a Swedish protected house the whole time. And somehow, my dad had managed to have my sister Anna saved	Mostohaanyám egy svéd védett házban volt végig. És édesapámnak sikerült megmentenie Anna húgomat is.	

				
110	but we never found my mother. We don't even know her fate exactly.	de édesanyámat nem találtuk meg. Azt sem tudjuk pontosan, mi lett a sorsa.		
111	Raoul Wallenberg went out to meet the Soviet Army—and vanished—we think they murdered him in the Lubyanka prison in Moscow.	Raoul Wallenberg szovjet tisztekkel találkozott, aztán soha többé nem látta őt senki. Talán a moszkvai Ljubjanka börtönben ölték meg.		
112	Between 1945 until 1948,we thought things might not turn out so bad	1945 és 1948 között még azt hittük, talán nem is lesz minden olyan rossz -		

113	My father went to work for the Jewish community, and...	Apám továbbra is a zsidó hitközségnél dolgozott és...	
114	...President Zoltán Tildy and Prime Minister Lajos Dinnyés decorated my father for all he had done during the war.	... Tildy Zoltán köztársasági elnök és Dinnyés Lajos miniszterelnök kitüntették mindazért, amit a háború alatt tett.	
		rövid szünet	
115	But Miksa Domonkos had seen all too much. In 1950, he stepped down, exhausted.	De Domonkos Miksa túl sokat látott és túl sokat élt át. Elfáradt, kimerült és 1950-ben lemondott.	

116	Hungary's future was turning red.	Magyarország jövőjét pedig vörösre festették.		
117	Hungary—once an integral part of Europe—had now become a hardline Stalinist state.	Magyarország, egykor Európa szerves része, sztalinista diktatúrává változott.		
118	And the Russians were feeling the heat about Wallenberg.	A szovjetek érezték a nyomást, amit Wallenberg eltűnése okozott.		
119	In the summer of 1952, Pal Szalai was grabbed and brought to AVO headquarters, tortured for weeks, and they demanded he accuse my father, and Lajos Stockler of the Jewish community, of murdering Raoul Wallenberg.	1952 nyarán Szalai Pált elhurcolta az Államvédelmi Hatóság, az ÁVO. Hetekig kínozták, azt követelték tőle, hogy vádolja meg apámat és a szintén a zsidó hitközségnél dolgozó Stöckler Lajost..... <u>Raoul Wallenberg meggyilkolásával</u>		kis szünet mondat vé; Wallenberg említése i pont (ezt a sztorit ne

CE-01.089.029

120	Szalai had no choice but to denounce them, and my father and Stockler were arrested in April 1953—and this was even <i>after</i> Stalin died.	Szalaiinak nem volt választása, vallott ellenük. Apámat és Stöcklert 1953 áprilisában letartóztatták – mindez már Sztálin halála <i>után</i> történt.		
121	Miksa Domonkos—decorated soldier of the First World War, hero of the Budapest ghetto, was tortured for six months by the Communists to confess to murdering Wallenberg... until there was nothing left of him. pause They gave up.	Domonkos Miksát, az első világháborús kitüntetett katonát, a budapesti gettó hőjét hat hónapig próbálták a kommunisták kínzással vallomásig hajtani egészen addig, amíg már semmi sem maradt belőle. <i>szünet</i> Akkor feladták.		
122	In November 1953—when it was clear he was dying, they dumped him in a hospital.	1953 novemberében, amikor világossá vált, hogy meg fog halni, kitették a börtönből egy kórházba.		
123	He died on 25 February, 1954.	1954 február 25-én halt meg.		
124	My father, Miksa Domonkos was quietly buried in the Jewish cemetery	Apámat, Domonkos Miksát, a zsidó temetőben temettük el.	Robi képe a sírról	
	<i>pause</i>	<i>Szünet</i>		

125	Two years later, Hungarians rose up against the Soviets and the communists—but it didn't do us much good,	Két évvel később a magyarok felláztak a szovjet diktatúra és a kommunisták ellen – de ez sokat nem segített rajtunk.		
126	and the heroes of that failed revolution were buried not too far—just over the wall, from my dad.	Az elbukott forradalom elesett hőseit nem messze apám sírjától temették el, csak egy fal választja el a sírjukat.	 <p data-bbox="1423 867 1612 894">CE-02.005.003</p>	
127			 <p data-bbox="1423 1195 1612 1222">CE-02.034.001</p>	

128	<p>But we Hungarians—we're a stubborn people.</p> <p>pause</p>	<p>De mi magyarok néha elég keményfejűek tudunk lenni.</p> <p>szünet</p>	 <p>CE-01.007.016</p>	
129	<p>Which is why in 1989, I too went into politics.</p>	<p>Talán emiatt történt, hogy 1989-ben én is aktív szerepet vállaltam a politikában.</p>		
130	<p>I became one of the founding members of the Hungarian Democratic Forum.</p>	<p>A Magyar Demokrata Fórum egyik alapító tagja lettem.</p>		
131	<p>I learned much from my father. Some would call it leadership, but I'm not sure that's the right word.</p>	<p>Sokat tanultam apámtól. Néhányan talán vezetői képességekről beszélnének, én nem hiszem, hogy ez egy találó meghatározás.</p>		

				
132	<p>He just did the right thing—and when he walked into the Budapest Ghetto every day, armed only with his elegant uniform and those glittering medals, he went to do the job he was hired to do—the job he had been born to do.</p>	<p>Apám mindig helyesen próbált cselekedni. És amikor minden nap bement a budapesti gettóba, nem volt más fegyvere, mint az elegáns egyenruhája a csillogó kitüntetésekkel.</p> <p>Tette a dolgát. A feladatot, melynek elvégzésére megszületett.</p>		

				
--	--	--	---	--